

ALEKSANDRA MACHNIK*

Turystyka przyrodnicza w mieście

Streszczenie. Celem artykułu jest przedstawienie możliwości wykorzystania terenów zieleni miejskiej do realizowania turystyki przyrodniczej. Różnorodność zarówno tej formy turystyki, jak i charakteru zielonej infrastruktury miast pozwala na przygotowanie bardzo szerokiej i zróżnicowanej oferty w tym zakresie. W artykule podjęto próbę uporządkowania teoretycznych podstaw zagadnienia turystyki przyrodniczej, miast zrównoważonych i roli zieleni w rozwoju i kształtowaniu przestrzeni publicznej miast oraz w życiu mieszkańców i turystów. Przedstawiono również obiekty i obszary atrakcyjne dla miłośników tej formy turystyki. Wydaje się, że miasto, a zwłaszcza obszary metropolitarne są mimo wszystko atrakcyjne dla turystyki przyrodniczej.

Słowa kluczowe: turystyka przyrodnicza, miasto, zieleń miejska, turystyka zrównoważona, zrównoważone miasto

1. Wstęp

Tego, że przyroda jest atrakcją dla turystów, nie trzeba nikomu udowadniać. Jednakże przestrzeń miejska¹ nie od razu kojarzy się z obszarem atrakcyjnym dla miłośników przyrody. Terenami predestynowanymi do turystyki przyrodniczej wydają się być ekosystemy cenne przyrodniczo², chronione, np. leśne, górskie czy – bardziej egzotycznie – afrykańskie sawanny. Z drugiej strony miasta również

* Akademia Wychowania Fizycznego, Wydział Turystyki i Rekreacji, Zakład Geoekologii Turystyki i Rekreacji, e-mail: machnik@tir.awf.poznan.pl.

¹ Wielu naukowców (przyrodników, urbanistów) traktuje jednak miasto jako swoisty ekosystem zdominowany przez człowieka i jego potrzeby (por. Jackowiak 1998: 17-18; Szponar 2005: 250).

² Obszary cenne przyrodniczo należy rozumieć jako obszary o wysokiej różnorodności biologicznej, na których gospodarowanie ich zasobami musi odbywać się w sposób zaplanowany i zrów-

ewoluują i rozwijają się, często obejmując swoim zasięgiem przestrzennym takie właśnie obszary (np. metropolie). Oznacza to nowy sposób pojmowania charakteru i roli obszarów zielonych w mieście oraz otwiera nowe perspektywy dla rozwoju turystyki przyrodniczej. Stanowi jednak również ogromne zagrożenie dla reprezentowanych przez te obszary wartości przyrodniczych, dla stabilności ekosystemów i żyjących w nich gatunków. Oferta turystyczna przygotowywana dla tych obszarów powinna być zatem jak najbardziej dopasowana do wymogów ochrony przyrody i wpisująca się w nurt turystyki zrównoważonej, rozumianej jako turystyka odwołująca się i bazująca na trzech filarach zrównoważonego rozwoju (społeczeństwo, środowisko, ekonomia).

Podobnie z perspektywy współczesnej urbanistyki miasta powinny być zrównoważone, nawiązując do wspomnianej powszechnej obecnie koncepcji rozwoju zrównoważonego. Znajduje to odzwierciedlenie w polityce Unii Europejskiej, która co roku typuje „zieloną stolicę Europy” (European Green Capital Award, EGCA)³. W 2016 r. tytuł ten otrzymała Lubljana, a w 2017 – Essen. Na kolejne lata także już dokonano wyboru – w 2018 r. będzie to holenderskie Nijmegen, a w 2019 – Oslo⁴. Równie istotnym zagadnieniem z perspektywy współczesnego człowieka jest dbałość o przestrzeń publiczną miasta, jej jakość i powiązanie z jakością życia mieszkańców.

W niniejszym tekście postawiono trzy cele. Pierwszym było uporządkowanie terminologii, zarówno w zakresie turystyki przyrodniczej, jak i pojęcia zielonej miejskiej i zielonej infrastruktury. Drugim było sprawdzenie, czy teren miasta nadaje się do turystyki przyrodniczej. Być może raczej nad turystyką dominuje w nim rekreacja, uprawiana przez mieszkańców na terenach zielonych? A jeśli nadaje się do turystyki przyrodniczej, to do jakiej jej formy jest on szczególnie atrakcyjny i przygotowany, a do jakiej najmniej?

Przyjęto również założenie, że mimo pozornej sprzeczności przestrzeni zabudowanej, zurbanizowanej z obszarami zbliżonymi do naturalnych i naturalnymi, stanowiących przedmiot zainteresowania turystów przyrodniczych, współczesne miasta są odpowiednim terenem dla miłośników turystyki przyrodniczej i to prawie dla wszystkich jej form. Zatem kolejnym celem było wydzielenie stref w miejskiej przestrzeni publicznej szczególnie predestynowanych do turystyki przyrodniczej, z uwzględnieniem jej zróżnicowania.

noważony [Żegleń 2010: 549-550]. Są one również czynnikiem rozwoju wielu form turystyki, w tym turystyki przyrodniczej i ekoturystyki [Panasiuk 2015: 183].

³ To organizowany od 2010 r. konkurs dla miast powyżej 100 tys. mieszkańców, które starają się stosować zrównoważone podejście w środowiskowym, społecznym i ekonomicznym rozwoju miasta, stając się tym samym wzorem dla innych. Dla mniejszych miast organizowany jest równoległe konkurs European Green Leaf Award (EGLA), <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/about-the-award/policy-guidance/> [dostęp: 17.09.2017].

⁴ <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/> [dostęp: 17.09.2017].

2. Turystyka przyrodnicza

Turystyka przyrodnicza jest pojęciem wciąż niejednoznacznie zdefiniowanym i mylonym z innymi. Ogólnie są to wszystkie formy turystyki ukierunkowane na poznawanie przyrody. Jednak w odróżnieniu od ekoturystyki⁵, bez konieczności angażowania się i odczuwania odpowiedzialności za odwiedzane miejsce i jego mieszkańców. Może zatem odbywać się zarówno w regionach egzotycznych, przestrzeniach dzikich i obszarach chronionych, jak i w parku miejskim, ogrodzie zoologicznym czy na obrzeżu terenów zurbanizowanych.

Zainteresowanie definiowaniem turystyki przyrodniczej rozpoczęło się pod koniec lat 80. XX w. Laarman i Durst [1987; za: Valentine 1992] zastosowali termin „podróż przyrodnicza” do wyjazdów w egzotyczne zakątki świata, które łączą w sobie edukację, rekreację, jak również przygodę. W 1992 r. Paul S. Valentine [1992: 108] sformułował definicję turystyki przyrodniczej jako związanej głównie z przyjemnością płynącą z bezpośredniego kontaktu z niezbyt zmienioną przyrodą. Obecnie podobnie widzi to UNWTO, ujmując turystykę przyrodniczą jako taką, której głównym motywem jest obserwacja oraz docenianie (stosunkowo niezmięnionej) przyrody. Jedną z pierwszych polskich definicji traktuje turystykę przyrodniczą jako „celową podróż do obszarów przyrodniczo cennych w celach poznawczych, inspirujących i samorealizacyjnych, nienaruszającą integralności i bogactwa oraz bioróżnorodności odwiedzanych geosystemów (krajobrazów)” [Krzymowska-Kostrowicka 1995: 71].

Istnieją koncepcje zaliczające turystykę przyrodniczą do ekoturystyki, obok wypraw o charakterze survivalu czy etnograficznych [Zaręba 2008: 74]. Andrzej Kowalczyk i Sylwia Kulczyk [2010: 126-133] uważają natomiast, że ekoturystyka (turystyka ekologiczna) jest częścią turystyki przyrodniczej i oznacza wyprawy w miejsca dzikie, niepostrzegane jako pospolite i egzotyczne (często utożsamiane z angielskim pojęciem *wildlife tourism*)⁶. Podobny pogląd prezentuje Mirosław Mika, zaliczający ekoturystykę do turystyki przyrodniczej, a tę do turystyki poznawczej [Mika 2008: 207].

Andrzej Kowalczyk i Sylwia Kulczyk [2010: 92] w skład turystyki przyrodniczej wliczają turystykę przyrody ożywionej (w tym faunistyczną i florystyczną)

⁵ Ekoturystyka to – zgodnie z definicją Stowarzyszenia Ekoturystycznego TIES – świadoma podróż do naturalnych miejsc przyrodniczych, która z jednej strony pomaga chronić środowisko naturalne, a z drugiej podtrzymuje dobrobyt lokalnych mieszkańców. Od 2015 r. zwraca się uwagę na aspekt edukacyjny i interpretacyjny; www.ecotourism.org/what-is-ecotourism [dostęp: 20.09.2017]. Jest ona uważana za rdzeń koncepcji turystyki zrównoważonej [Deklaracja o Ekoturystyce z Quebec 2002; Zaręba 2008: 50], zwłaszcza jeśli dotyczy obszarów cennych przyrodniczo [Huijbens 2011: 79].

⁶ Takie wymagania w stosunku do destynacji niejako wyklucza wiele polskich i europejskich plemion i przesuwa akcenty w tych miejscach na turystykę przyrodniczą.

oraz nieżywionej (geologiczną, geoturystykę). W ujęciu holistycznym według tych autorów można wyodrębnić turystykę ekologiczną (utożsamianą z ekoturystyką), geologiczną i przyrodniczo-kulturową.

Jeśli imprezy odbywają się *ex situ*, czyli poza miejscem naturalnego występowania roślin (palmiarnie, ogrody botaniczne itp. w obrębie turystyki przyrodniczej, a dokładnie florystycznej), to można mówić o *human context tourism*⁷. Specjaliści od turystyki kulturowej wyróżniają na podobnej zasadzie turystykę przyrodniczo-kulturową, nastawioną na poznawanie przyrody zaaranżowanej i utrzymywanej przez celową działalność człowieka (założenia parkowe, ogrody botaniczne i zoologiczne itp.) lub zwiedzanie obszarów dziedzictwa naturalnego regionu (rezerваты, parki narodowe itp.). Natomiast jeśli w trakcie podróży występuje element edukacyjny (poznawanie dodatkowo walorów przyrodniczych otoczenia), określa się to mianem turystyki przyrodniczo-edukacyjnej [von Rohrscheidt 2008: 177].

Paweł Adamski i Szymon Ciapała [2016: 15-16] w kontekście powyższych rozważań sugerują, aby rozpatrywać to zagadnienie w trójwymiarowej przestrzeni optymalizacyjnej, w której wyznaczono następujące wektory:

- poszanowania środowiska, w którym wysokie wartości oznaczają niski poziom negatywnego oddziaływania na środowisko;
- zainteresowań edukacyjnych, w którym najwyższe wartości przypisywane są usługom i produktom turystycznym, jako realizującym w największym stopniu elementy poznawcze związane ze środowiskiem naturalnym;
- stopnia naturalności środowiska, w którym wysokie wartości oznaczają realizowanie usług turystycznych w warunkach najmniej przekształconego środowiska przyrodniczego, zaś niskie wartości – w warunkach antropogenicznych.

W konsekwencji takiej metodologii turystyka przyrodnicza znalazła się przy wysokich wartościach wektora zainteresowań edukacyjnych, natomiast ze względu na możliwość uprawiania jej w wielu przestrzeniach oraz na włączanie do niej także form bardziej rekreacyjnych – przy pozostałych dwóch wektorach zajęła prawie całą skalę.

Reasumując, w obrębie turystyki przyrodniczej wyróżnia się kilka form, takich jak:

- turystyka faunistyczna (m.in. birdwatching, whalewatching, safari, fotosafari),
- turystyka florystyczna (m.in. poznawanie storczyków, ziół, dendroflory),
- sylwaturystyka (turystyka w lasach),
- geoturystyka (podziwianie formacji i zjawisk geologicznych, w tym pomnikowych głązów narzutowych, przekrojów geologicznych itp.),

⁷ www.wildlifetourism.org.au/wp-content/uploads/Plants-Tourism-M-Ballantyne.pdf [dostęp: 11.09.2017].

– turystyka polarna.

Według niektórych źródeł zalicza się tu także turystykę przygodową, łowienie ryb⁸ czy płukanie złota⁹, obserwację gwiazd, fotografowanie, wspinaczkę i obozowanie¹⁰. Bliskie turystyce przyrodniczej są również inne formy turystyki aktywnej, takie jak turystyka piesza, kolarska, kajakowa, a nawet turystyka ekstremalna.

Analizując możliwości zarządzania rekreacyjnymi zachowaniami na obszarach lasów tropikalnych, Peter S. Valentine i D.S. Cassells dokonali podziału turystyki przyrodniczej na:

- aktywności i doświadczenia polegające na naturze, dla których przyroda jest podstawowym atutem (np. birdwatching),
- aktywności i doświadczenia, które są przez naturę wzmacniane, ułatwiane (np. wspinaczka),
- aktywności i doświadczenia które tylko przypadkiem odbywają się w środowisku naturalnym [za: Valentine 1992: 110].

Przyjmując jako kryterium stopień zaangażowania turysty i jego aktywność (zarówno fizyczną, jak i intelektualną), w obrębie turystyki przyrodniczej można wyróżnić następujące jej rodzaje:

- bierna – zwiedzanie palmiarni, ogrodów botanicznych, zoologicznych itp. podczas imprez o charakterze masowym lub w trakcie wizyty w mieście. W takim przypadku oferta przyrodnicza stanowi zaledwie dodatek do imprezy o innym charakterze, ale jeśli turysta wykazuje zainteresowanie, a ten element programu jest dla niego ważny, to może być zaliczona do turystyki przyrodniczej;
- aktywna – jak survival, wspinaczki, nurkowanie, kiedy przyroda stanowi raczej „tło”, „miejsce akcji”, a uczestnik jest bardziej nastawiony na pokonanie swoich słabości lub samorealizację niż na poznawanie przyrody, jednak wciąż ten element jest dla niego ważny;
- zaangażowana – dla bardziej przygotowanych turystów, którzy nawet jeśli pragną równocześnie pokonać swoje słabości lub aktywnie spędzić czas, są też nie tylko zainteresowani poznaniem natury, ale i szanują jej prawa, okazują większe zaangażowanie i troskę, co zbliża tę formę do ekoturystyki. W tym wypadku przyroda i jej poznanie to główny cel i podstawowy motyw dla uczestnika [Machnik 2015: 120].

Turystyka przyrodnicza realizowana przez osoby zaangażowane, przygotowane i podróżujące zgodnie z zasadami ekoturystyki, może być traktowana jako jedna z form ekoturystyki. Iwona Miedzińska [2008: 16] zwraca uwagę na ko-

⁸ Przez Johannes Bauera i Alexandra Herra (2005: 57-79) zaliczane do turystyki przyrodniczej eksploatacyjnej.

⁹ www.tourism.vic.gov.au/strategies-and-plans/strategies-and-plans/victoria%27s-nature-%11based-tourism-strategy-2008%112012 [dostęp: 20.09.2017].

¹⁰ tpwd.texas.gov/landwater/land/programs/tourism/what_is/ [dostęp: 20.09.2017].

nieczność odbywania turystyki przyrodniczej zgodnie z zasadami turystyki przyjaznej środowisku.

Agata Basińska i współautorzy [2009: 368-378] przedstawiają kilka podstawowych motywacji kierujących turystami przyrodniczymi, takich jak:

- poznanie przyrody i sposobów oddziaływania człowieka na środowisko,
- zainteresowania własne,
- wyjazdy tematyczne,
- leczenie, rehabilitacja (zioła i rośliny lecznicze),
- nauka rozpoznawania i stosowania roślin w życiu codziennym (np. ziół),
- nauka rozpoznawania zwierząt,
- obserwacja i ochrona gatunków,
- poznawanie ekosystemów i zjawisk przyrodniczych,
- samorealizacja,
- kontemplacja.

Prawie wszystkie te cele mogą być zrealizowane w mieście, a zwłaszcza w metropoliach. Jednak niezależnie od motywacji i zamierzeń mniej lub bardziej świadomego i zaangażowanego uczestnika turystyki przyrodniczej jej organizatorzy powinni zawsze dokładać starań, aby była ona przygotowywana i realizowana zgodnie z zasadami turystyki zrównoważonej. Korzystne i wskazane jest zatem, aby otoczenie również było zrównoważone – w tym przypadku mowa o zrównoważonym mieście.

3. Zrównoważone miasto

Dzisiejsze nowoczesne miasta stawiają głównie na dbałość o zieleń miejską oraz chcą być postrzegane jako miasta zrównoważone, *smart cities*, *green cities*. Szczególnie ważne jest to w przypadku metropolii, w skład których nierzadko wchodzi obszary przyrodniczo cenne i chronione. To z kolei stwarza korzystne warunki do rozwijania form turystyki przyrodniczej, wykraczającej poza zwykły spacer czy inną formę rekreacji.

Ekosystem miasta to układ złożony, determinowany przez elementy zwartej zabudowy i infrastrukturę techniczną, które w znacznym stopniu przekształcają pierwotne warunki przyrodnicze [Świercz 2011: 173]. Europejska Rada Urbanistów słusznie zauważa, że miasto nigdy nie było jednorodnym układem ciągłej i intensywnej zabudowy, lecz cechowało się różnorodnością form zabudowy i przestrzeni miejskich. Obserwowane obecnie zagospodarowanie miast i regionów nie jest wyłącznie rezultatem współczesnych technik planowania przestrzennego, ale także niekontrolowanego i nieplanowanego rozwoju w przeszłości [Nowa Karta Ateńska 2003: 19].

Miasto zielone jest elementem zrównoważonego rozwoju, który przejawia się kompleksowością działań proekologicznych¹¹, a obecne znaczenie tego terminu wiąże się z poprawą jakości życia w mieście i z przekształceniem go z obszaru zanieczyszczonego w bardziej zielony – ekologiczny [Hulicka 2015: 75]. Tereny otwarte miast chcących być postrzegane jako zielone muszą być połączone we wspólny system zieleni miejskiej, który będzie spełniać wobec mieszkańców podstawowe funkcje: zdrowotną, ekologiczną, społeczną i ekonomiczną (Wycichowska 2012; za: Hulicka 2015: 79).

Anna Chiesura [2004: 130] podkreśla, że z ideą zrównoważonego miasta jest podobnie jak z ideą zrównoważonego rozwoju – nie ma jednej powszechnie akceptowanej definicji, co pociąga za sobą wielość interpretacji oraz kryteriów uwzględnianych przy ocenie danych miast.

Początki idei zrównoważonego miasta można odnaleźć w koncepcji miasta-ogrodu stworzonej przez Ebenezera Howarda w 1902 r. [Hulicka 2015]. Lidia Mierzejewska [2015: 7] wyróżnia dwa obecnie dominujące nurty w podejściu do miasta w kontekście jego zrównoważonego rozwoju:

1. Koncepcje i modele uporządkowania struktury wewnętrznej miasta, zarówno w zakresie struktury przestrzenno-funkcjonalnej, jak i społeczno-gospodarczej, w tym:

– modele i koncepcje, które odnoszą się przede wszystkim do zagadnień przestrzennej formy miasta,

– modele i koncepcje, które zasadniczo odnoszą się do zagadnień jakości życia w mieście, w szczególności w kontekście sprawiedliwości społecznej oraz zrównoważonej gospodarki miejskiej.

2. Koncepcje i modele dotyczące porządkowania relacji między miastem a jego regionem głównie przez opanowanie niekontrolowanej ekspansji miasta na zewnątrz.

Zakłada się, że w miastach XXI w. dbać się będzie o „zapewnienie wszystkim bliskiego sąsiedztwa miejsc zamieszkania i miejsc pracy, a także kontaktu ze starannie utrzymywanymi elementami kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa, takimi jak: urokliwe krajobrazy, wykopaliska archeologiczne i inne zabytki, tradycyjne osiedla, parki, skwery, rezerwaty przyrody oraz różnego rodzaju tereny otwarte, rolnicze i powierzchnie wodne (jeziora, rzeki, moczary, wybrzeże morskie) [Nowa Karta Ateńska 2003: 13].

¹¹ Do działań tych należą m.in.: dbałość o redukcję hałasu, segregację śmieci i ograniczenie zanieczyszczeń powietrza, a także o zielen miejską, zielone budownictwo i ekologiczną żywność [Hulicka 2005: 76].

4. Zieleń miejska

Jak słusznie zwraca uwagę Anna Hulicka [2005: 75], już sama nazwa „miasta zielone” wskazuje na silny związek z zielenią miejską. Pojęcie zieleni miejskiej również nie jest jednoznaczne. Pojawiło się ono w nowelizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska w 1980 r.¹² W myśl ówczesnego przepisu stanowią ją zespoły roślinne o przeznaczeniu wypoczynkowym, zdrowotnym i estetycznym, takie jak: parki, zieleńce, zieleń na placach i ulicach, zieleń izolacyjna i ogródki działkowe. Miała ona i nadal ma do spełnienia trzy podstawowe funkcje: zdrowotną i biologiczną (poprawa stanu powietrza), społeczną i wychowawczą (w tym zaspokajanie potrzeb rekreacyjnych) oraz estetyczną, jako czynnik kompozycyjny [Szponar 2003: 202]. Tereny zieleni miejskiej – miejsce i płaszczyzna kontaktów społecznych – to potencjalna przestrzeń integrująca strukturę miasta [Sutkowska 2006: 191].

Równolegle wprowadzono także określenie „zielona infrastruktura”. Oznacza ono całość przestrzeni otwartej z dominacją roślinności¹³. Jej wyróżnienie podkreśla niezbędność elementów przyrodniczych w strukturze i prawidłowym funkcjonowaniu miasta. Częścią systemu zielonej infrastruktury są także wody powierzchniowe, stanowiące odpowiednio niebieską (błękitną) infrastrukturę¹⁴. Elżbieta Lorek i Agnieszka Lorek [2016: 201] zwracają uwagę, że co prawda pojęcie zielonej infrastruktury z założenia wykracza poza granice administracyjne i terytorialne, jednak jej rozwój, konserwacja czy narażenie na niebezpieczeństwo są zależne przede wszystkim od polityki zagospodarowania przestrzennego i ochrony zasobów naturalnych państw członkowskich Unii Europejskiej oraz władz lokalnych i regionalnych. Taka sytuacja powinna zatem skutkować holistycznym podejściem, które łączy się z łagodzeniem skutków zmiany klimatu i adaptacją do niej.

Natomiast wśród specjalistów od planowania przestrzennego funkcjonuje od przełomu lat 80. i 90. XX w. koncepcja systemu przyrodniczego miasta, układu sieciowego, złożonego z obszarów węzłowych i korytarzy¹⁵, w którym ważną rolę

¹² Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. nr 3, poz. 6 z późn. zm). W obecnie obowiązującym Prawie ochrony środowiska pojęcie to nie jest definiowane, jednakże funkcjonuje nadal w urbanistyce itp., a także nawiązuje się do niego w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2018, poz. 142).

¹³ W holistycznych koncepcjach zarządzania miastem zrównoważonym zielona infrastruktura jest przeciwstawiana infrastrukturze szarej, czyli technicznej.

¹⁴ http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm [dostęp: 21.09.2017].

¹⁵ Mają one na celu utrzymywanie bądź kształtowanie pożądanego stanu środowiska dla funkcjonowania przyrody i potrzeb mieszkańców.

odgrywają tereny zieleni¹⁶. W tym ujęciu zieleń miejska jest ważną składową systemu przyrodniczego, organizującą i dopełniającą przestrzeń miasta. Sam system pełni zarówno funkcje przyrodnicze (klimatyczne, hydrologiczne, biologiczne), jak i pozaprzyrodnicze (mieszkaniowe, wypoczynkowe, estetyczne) [Świercz 2011: 174]. Istotne są nie tylko jego składowe (płaty/węzły i korytarze), ale także relacje między nimi. Za zasadniczy warunek prawidłowego funkcjonowania systemu uznaje się nie tylko wzajemną łączność jego elementów, ale również kontakt z podobnymi strukturami, zlokalizowanymi na zewnątrz miasta [Szulczewska i Kaliszuk 2005: 9]. Zapewnia to prawidłowe bądź w miarę prawidłowe utrzymanie podstawowych procesów w ekosystemie, jakimi są przepływ energii i obieg materii, umożliwia swobodniejszą migrację gatunków [por. Szponar 2003: 203] oraz poprawia warunki dla rekreacji i turystyki. Sytuacja taka ma miejsce zarówno w przypadku miast mniejszych, graniczących z obszarami naturalnymi lub seminaturalnymi, jak i metropolii, wchłaniających pierwotnie zewnętrzne systemy, wraz z obszarami przyrodniczo cennymi oraz chronionymi. Oba przypadki sprzyjają rozwojowi turystyki przyrodniczej.

5. Zieleń miejska jako element przestrzeni publicznej w mieście

Jak słusznie zauważa Eliza Sutkowska [2006: 186], miejskie tereny zieleni to zawsze istotny element systemu przestrzeni publicznych¹⁷ miasta, a parki i skwery stanowią na równi z placami i ulicami czynnik strategiczny w kontekście wyposażenia miasta w ogólnodostępne obszary dla zebrań i szeroko pojmowanej rekreacji czy innych przejawów aktywności mieszkańców miasta. Karolina Sobczyńska [2014: 4] stwierdza, że o społecznej atrakcyjności miasta decyduje jego kompozycja przestrzenna, a sama atrakcyjność przestrzeni publicznych miasta warunkuje doznania i zachowania ludzi w nich przebywających. Warto zatem używać jako elementów kompozycji przestrzennej nie tylko form architektonicznych, ale również form zieleni. Monika Gołąb-Korzeniowska [2011: 129] widzi w zielonej infrastrukturze i jej jakości czynnik przewagi konkurencyjnej dużych metropolii, zwłaszcza w procesie podejmowania decyzji osiedleńczych przez osoby, dla

¹⁶ Również nie do końca jednoznacznie zdefiniowane, jednak najczęściej jako teren niezabudowany, pokryty roślinnością, pełniący przede wszystkim funkcję rekreacyjno-wypoczynkową.

¹⁷ Przestrzeń publiczna to zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym „obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne” (ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2017, poz. 1073 z późn. zm.).

których dbałość o zdrowe środowisko życia ma znaczenie. Zielen miejska może być także swoistym nośnikiem informacji o rozwoju miasta i jego historii, np. planty (m.in. Kraków czy Rawicz) lub układ klinowo-pierścieniowy w Poznaniu [m.in. Urbański, Szpakowska i Raszeja 2009; Urbański, Krzyżaniak i Rydzewska 2009; Torowska 2012]. Na znaczenie obszarów przyrodniczo cennych zwrócili uwagę m.in. Renata Jaroszevska-Brudnicka i Robert Brudnicki [2011], analizując zagadnienie z obiektywnej i subiektywnej perspektywy na przykładzie Torunia.

Emocjonalna więź z otoczeniem i poczucie przynależności do miejsca ma ogromne znaczenie dla życia mieszkańców miasta. Uznano, że najbardziej lubiane miasta i miejsca w mieście dostarczają bogatych przeżyć, a jakość środowiska to jeden z podstawowych czynników gwarantujących gospodarczy sukces miasta, przyczyniający się również do jego żywotności społecznej i kulturalnej [Nowa Karta Ateńska 2003: 12-13]. Związek zieleni miejskiej z jakością życia mieszkańców miast był przedmiotem wielu opracowań [Cielecka 1986; Czekiel-Świtalska 2013; Sobczyńska 2014; Wodzińska 2015; Zamelska, Machnik i Kaczor 2017]. Jednym z elementów jakości życia jest zdrowie, w tym zdrowie publiczne. Cecily Maller i współpracownicy [2006: 51-52], reprezentujący socjoekologiczne podejście do zagadnienia zdrowia publicznego, postulują konieczność współpracy wielu specjalistów i konieczność dążenia do strategicznego zrównowazenia w tym zakresie. Nawiązując do przyjętego już w 1993 r. przez Charlesa Bircha [1993; za: Maller 2005] założenia: „zdrowi ludzie w zdrowym środowisku ze zdrowymi relacjami do tego środowiska”, uznają też za konieczne innowacje w zakresie wykorzystywania publicznych przestrzeni zielonych (parków itp.) do podnoszenia uczucia społecznego dobrostanu (*well-being*). Postrzegają oni tereny zielone miasta jako jedne z podstawowych zasobów zdrowotnych dla człowieka, zwłaszcza w walce z chorobami cywilizacyjnymi. Podobnie widzi ten problem Elżbieta Więclawowicz-Bilska [2008: 39-40], zwracając dodatkowo uwagę na to, że od dawna dbano o tereny zielone w mieście, zwłaszcza w miejscowościach o charakterze uzdrowiskowym, gdyż ich obecność w przestrzeni publicznej wpływa nie tylko na poprawę warunków higienicznych i zdrowotnych obszaru (przewietrzanie, nawilżanie, oczyszczanie powietrza), ale również zapewnia mieszkańcom bezpośredni kontakt ze środowiskiem naturalnym oraz daje możliwość wypoczynku codziennego i weekendowego, różnorodnej aktywności sportowej, profilaktyki, rehabilitacji, a nawet leczenia przewlekłych chorób. Interesujące badania dotyczące odczuć mieszkańców co do spędzania czasu wolnego w parkach miejskich przeprowadziła Anna Chiesura z Wageningen [2004: 132-136]. Jej respondenci potwierdzają, że sama natura ma dla nich wartość, a parki miejskie są idealnym miejscem nie tylko na wypoczynek, ale też na „oderwanie się od codzienności”. Jednocześnie zwracają uwagę, że nie satysfakcjonuje ich obecna ilość zielonych obszarów w mieście.

Jednak nie wystarczy sama obecność zieleni miejskiej, aby zapewnić mieszkańcom i turystom wartościowy i inspirujący pobyt wśród natury. Liczy się również jej charakter, jakość i dostępność, połączona z bezpieczeństwem. Z uwagi na różnorodność przestrzeni miejskich i ich charakter, a także różnorodność form turystyki przyrodniczej można wyróżnić strefy i obszary w mieście szczególnie predestynowane do jej praktykowania i rozwijania. Miasta obfitują też w obiekty interesujące dla turystyki przyrodniczej.

6. Miejskie obiekty i strefy turystyki przyrodniczej

W każdej przestrzeni miejskiej można odnaleźć przynajmniej kilka z niżej wymienionych obiektów, które są lub mogą stać się przedmiotem zainteresowania turysty przyrodniczego:

- parki i skwery, aleje i ulice wysadzone drzewami oraz nadbrzeża i bulwary,
- ogrody zoologiczne, ogrody botaniczne, arboreta, drzewa egzotyczne, palmiarnie,
- stare cmentarze,
- rzeki i/lub jeziora, ciek i stawy, obszary podmokłe,
- lasy komunalne, łąki,
- rośliny ruderalne i zwierzęta synantropijne, siedliska ruderalne,
- parki tematyczne, ścieżki edukacyjne, ośrodki edukacyjne, muzea przyrodnicze,
- obszary i obiekty chronione (w tym pomnikowe okazy drzew i głązów narzutowych).

Nie wszystkie są tak samo atrakcyjne, niektóre są walorem tylko dla wybranej grupy turystów. W szczególnym przypadku nawet budynki miejskie mogą stać się atrakcją dla wyspecjalizowanego geoturysty, który pragnie podziwiać kamienie, z których zostały zbudowane. W większych miastach i aglomeracjach turysta może wybierać z całego wachlarza obiektów i potrzebować na ich poznanie nawet kilku dni lub tygodni. W przypadku niektórych mniejszych miast może mieć problem ze znalezieniem czegoś więcej ponad parki i skwery czy też obiekty przyrody zsynantropizowanej. Obiekty te w dużej mierze służą głównie mieszkańcom, zaspokajającym potrzeby relaksu i wypoczynku. Katarzyna Pluta (2010) zauważa, że w sytuacji zmniejszania się powierzchni terenów zielonych i utraty ich naturalnego charakteru każda przestrzeń zbliżona do naturalnej nabiera szczególnej wartości w krajobrazie zurbanizowanym. Mieszkańcy poszukują terenów atrakcyjnych dla rekreacji w bliskim sąsiedztwie miejsc zamieszkania, toteż ogromną rolę odgrywają różnego typu elementy przestrzeni publicznej. Pluta (2010) wskazuje

w tym kontekście na podobne obiekty jak wyżej wymienione, a mianowicie: parki miejskie i krajobrazowe, place o funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, skwery, ogrody publiczne, zielone dziedzińce, zielone przestrzenie nadwodne i obszary skarp, aleje, promenady i ciągi piesze, a nawet lokalne ulice z dużą ilością zieleni. Analogicznie do obiektów w przestrzeni miejskiej można wyróżnić strefy mniej lub bardziej atrakcyjne dla turysty przyrodniczego.

7. Podział krajobrazu miejskiego dla potrzeb turystyki przyrodniczej

Jak każdy złożony organizm czy system, również miasto charakteryzuje się wieloma cechami i może być podzielone na mniejsze podjednostki ze względu na wiele kryteriów. Stanisław Liszewski [1978; za: Kotkowski 1999: 118] zaproponował klasyfikację, która wyodrębnia 10 grup głównych użytków miejskich, 21 form funkcjonalnych, 51 typów fizjonomicznych oraz 6 stopni wskazujących na intensywność zagospodarowania terenu. Główne typy użytków miejskich to: 1) tereny mieszkaniowe; 2) tereny produkcyjne; 3) tereny usługowe; 4) tereny komunikacyjne tereny zieleni i rekreacji; 6) inne tereny zainwestowane; 7) użytki rolne; 8) tereny intensywnych upraw podmiejskich; 9) lasy, zadrzewienia i zakrzewienia; 10) wody; 11) nieużytki. Paweł Kotkowski [1999: 119] uszczegółowił ten podział, zaliczając grupy 1-6 do terenów zainwestowania miejskiego, a pozostałe do terenów wolnych (czasami nazywanych otwartymi). Bogdan Jackowiak [1998: 53], biorąc pod uwagę rozmieszczenie różnych ekosystemów w obrębie miasta oraz formę i intensywność zabudowy, wyróżnił w Poznaniu 7 typów kompleksów użytkowania przestrzeni: 1) leśno-łąkowy, 2) rolniczy, 3) ogrodowo-willowy, 4) blokowej (luźnej) zabudowy, 5) kamienicznej (zwartej) zabudowy, 6) przemysłowo-transportowy, 7) przejściowy.

Na potrzeby niniejszego artykułu podzielono miasto na strefy, biorąc pod uwagę zarówno atrakcyjność, jak i przydatność dla różnych form turystyki przyrodniczej.

1. Obszary przemysłowe, poprzemysłowe niezrewitalizowane, zdegradowane, specjalne.

2. Strefa wewnętrzna, silnie zurbanizowana – zieleń miejska urządzona:

- parki, większe skwery,
- mniejsze skwery, ulice, promenady, bulwary,
- cmentarze,
- pozostałe siedliska ruderalne.

3. Strefa zewnętrzna, mniej zurbanizowana:

- osiedla mieszkaniowe,

- dzielnice willowe,
 - tereny niezagospodarowane, nieużytki.
3. Zieleń miejska o charakterze seminaturalnym i naturalnym:
- lasy komunalne,
 - tereny niezagospodarowane, nieużytki, siedliska ruderalne.
5. Obszary i obiekty chronione w obrębie miasta.
6. Miejskie i podmiejskie obszary o charakterze wiejskim.
7. Przylegające tereny chronione (naturalne).

Obszary poprzemysłowe nie są ani atrakcyjne (w większości przypadków), ani tym bardziej przystosowane i bezpieczne dla turysty przyrodniczego. Na przeciwnym biegunie można umieścić obszary chronione i naturalne (lub zbliżone do naturalnych), otaczające miasto bądź stanowiące część metropolii. W obrębie każdej strefy można realizować różne podformy turystyki przyrodniczej, aczkolwiek niektóre są do konkretnej formy bardziej predestynowane, jak np. parki do turystyki florystycznej i faunistycznej, a obszary lasów komunalnych do sylwaturystyki. Podobne podziały można przeprowadzić, uwzględniając stopień zaangażowania i zainteresowania turysty, zakładając, że tylko najbardziej wyspecjalizowani będą penetrować osiedla i dzielnice willowe w poszukiwaniu np. specyficznych gatunków ptaków czy roślin.

8. Problemy rozwoju turystyki przyrodniczej w mieście

Pomimo niewątpliwych zalet miejskiej przestrzeni przyrodniczej dla rozwoju turystyki przyrodniczej należy także zwrócić uwagę na przeszkody. Najważniejsza wydaje się motywacja samych turystów, wynikająca częściowo z braku skojarzeń przestrzeni miejskiej z przestrzenią przyrodniczą, a co za tym idzie – skojarzeń wyjazdu do miasta z wyjazdem przyrodniczym. Turystom udającym się do miasta przyświecają inne cele, bardziej związane z turystyką kulturową czy biznesową. Z kolei dla turysty nastawionego na poznawanie „dzikiej” przyrody miasto będzie obszarem zbyt „ucywilizowanym”, oswojonym i zsynantropizowanym. Tereny przyrodniczo cenne w większości przypadków znajdują się w dużej odległości od centrum, często są rozproszone i trudno je włączyć w standardowy program zwiedzania. Turystyka przyrodnicza odbywająca się na otwartej przestrzeni jest także zjawiskiem sezonowym i uzależnionym od warunków atmosferycznych. Kolejną trudność stanowi brak możliwości zagwarantowania turyście, że na pewno zobaczy kwitnący okaz rośliny czy spotka dzikie zwierzę. Paradoksalnie ten aspekt przemawia na korzyść turystyki przyrodniczej w mieście, w obiektach typu parki miejskie, arboreta, ogrody zoologiczne czy palmiarnie, gdzie akurat

taka gwarancja jest o wiele wyższa. Trudności związane są także z przygotowaniem atrakcyjnej oferty, jednocześnie bezpiecznej dla przyrody i dla turysty, gdyż jest to oferta wyspecjalizowana i nieszablonowa, w pewnym sensie niszowa. Niestety wciąż dla wielu turystów przyroda nie jest wcale atrakcyjna, nie mają też oni często wiedzy na jej temat ani odpowiedniego przygotowania do jej podziwiania.

Równie istotna jak postawa turysty jest postawa władz lokalnych i ich zaangażowanie w tworzenie miejsc przyjaznych dla turysty przyrodniczego. Jest to szczególnie ważne w kontekście zrównoważonego rozwoju miast, promowania koncepcji szeroko rozumianych *green cities*, a także dbania o jakość przestrzeni publicznej miasta oraz jakość życia i poczucie dobrostanu zarówno mieszkańców, jak i osób przyjezdnych. Wydaje się, że obecnie zbyt często władze miast koncentrują się na rozwijaniu innych form turystyki (turystyka kulturowa, biznesowa), zapominając o potencjale tkwiącym w zasobach i walorach naturalnych miasta i okolic oraz obiektach, takich jak palmiarnie, ogrody botaniczne czy zoologiczne. Skierowanie uwagi na ten aspekt, oczywiście z zachowaniem dbałości o jego ochronę i zachowanie dla przyszłych pokoleń, może stanowić ciekawą alternatywę oraz zapewnić przewagę konkurencyjną na wymagającym rynku turystycznym.

9. Podsumowanie i wnioski

Pomimo potencjału tkwiącego w terenach zielonych wielu polskich miast nie zawsze są one wykorzystywane jako atrakcja turystyki przyrodniczej. W większości przypadków stanowią raczej tereny rekreacyjne dla mieszkańców, którzy wolą spędzać czas wolny w pobliżu miejsca zamieszkania. Jednocześnie wysoka jakość terenów zielonych w przestrzeni publicznej miasta przekłada się na jakość tego wypoczynku, a co za tym idzie – na jakość życia, poprawę stanu zdrowia i ogólne poczucie dobrostanu lokalnej społeczności. Można zatem mieć nadzieję, że osoby przyzwyczajone do spędzania czasu w otoczeniu przyrody, otwarte na jej poznawanie w trakcie codziennej lub weekendowej rekreacji również w trakcie podróży będą odczuwać taką potrzebę i poszukiwać miejsc, które mogą im to zapewnić. Warto byłoby zatem włączać propozycje z tego zakresu w oferty dla turystów oraz wzmocnić promocję i propagowanie turystyki przyrodniczej także w miastach. Może to być istotny element promocji miasta, zarówno wtedy, gdy posiada ono jakiś znany obiekt przyrodniczy, jak i wtedy, gdy zachodzi potrzeba wykreowania nowego wizerunku. Oczywiście należy dbać o priorytet ochrony terenów i obiektów przyrodniczych nad ich udostępnianiem.

Turystyka ogólnie, a więc także turystyka przyrodnicza, doskonale wpisuje się w program edukacji przez całe życie i w każdej sytuacji (*longlife* i *life-wide lear-*

ning). Przyroda budzi na ogół pozytywne emocje i tym samym stwarza doskonałe tło do budowania poczucia odpowiedzialności za – zależne od nas – jej dalsze losy, a w konsekwencji losy całej planety. Zważywszy na to, że miasta zawsze były, są i będą obiektem zainteresowania turystów, zarówno tych wyspecjalizowanych, jak i tych masowych, umiejętne wplecenie oferty turystyki przyrodniczej w ofertę turystyki miejskiej pozwoli dotrzeć do szerszego kręgu odbiorców z ważnymi dla dalszego rozwoju ludzkiej cywilizacji postulatami zrównoważonego rozwoju społecznego i ekonomicznego, w tym turystyki.

Literatura

- Adamski P., Ciapała S., 2016, Turystyka przyrodnicza i ekoturystyka – problemy klasyfikacyjne, *Folia Turistica*, 40, 9-26.
- Basińska A., Kurczewski R., Machnik A., Smoleńska O., 2009, Turystyka przyrodniczo-kulturowa, w: *Współczesne formy turystyki kulturowej*, red. K. Buczkowska, A.M. Rohrscheidt, Poznań: AWF.
- Bauer J., Herr A., 2004, Hunting and Fishing Tourism, w: *Wildlife Tourism: Impact, Management and Planning*, red. K. Higginbottom, Altona: Common Ground Publishing Pty.
- Cielecka A., 1986, *Zieleń w miastach*, Łódź: Wyd. UŁ.
- Chiesura A., 2004, The role of urban parks for the sustainable city, *Landscape and Urban Planning*, 68, 29-138.
- Czekiel-Świtalska E., 2010, Rola zieleni w mieście na przykładzie centrum Szczecina, *Przestrzeń i Forma*, 13, ZUT, 165-182.
- Gołąb-Korzeniowska M., 2011, Zielona struktura krakowskiego obszaru metropolitarne jako element strategicznej interwencji, Kraków: Wyd. Politechniki Krakowskiej.
- <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital> [dostęp: 17.09.2017].
- <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/about-the-award/policy-guidance> [dostęp: 17.09.2017].
- http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm [dostęp: 21.09.2017].
- Huijbens E.H., 2011, Turystyka w obszarach przyrodniczo cennych, w: *Nowe wyzwania edukacji turystycznej. Turystyka na obszarach odmiennych kulturowo i przyrodniczo cennych. Turystyka osób niepełnosprawnych*, red. A. Dłużewska, Warszawa: SWPR.
- Hulicka A., 2015, Miasto zielone – miasto zrównoważone. Sposoby kształtowania miejskich terenów zieleni w nawiązaniu do idei green city, *Prace Geograficzne*, 141, 73-85.
- Jackowiak B., 1998, *Struktura przestrzenna flory dużego miasta. Studium metodyczno-problemowe*, Poznań: Bogucki Wyd. Naukowe.
- Jaroszewska-Brudnicka R., Brudnicki R., 2011, Obszary przyrodniczo cenne jako element przestrzeni publicznej miasta, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, r. 13, 3(28), 213-218.

- Kotkowski P., 1999, Propozycja nowej klasyfikacji terenów miejskich, *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 2, 115-124.
- Krzyszowska-Kostrowicka A., 1995, Turystyka ekologiczna i perspektywy jej rozwoju w Polsce, w: *Zmiany w przestrzeni geograficznej w warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej (na przykładzie obszarów wiejskich)*, red. A. Kowalczyk, Materiały XI Polsko-Czeskiego Seminarium Geograficznego, Warszawa.
- Kowalczyk A., Kulczyk S., 2010, Turystyka ekologiczna (ekoturystyka), w: *Turystyka zrównoważona*, red. A. Kowalczyk, Warszawa: WN PWN.
- Lorek E., Lorek A., 2016, Ochrona usług ekosystemów jako element polityki spójności i zrównoważonego rozwoju miast śląskich, *Optimum Studia Ekonomiczne*, 1(79), 199-212.
- Machnik A., 2015, Turystyka przyrodnicza i ekoturystyka w Polsce – teoria i praktyka, w: *Kształcenie kadr dla gospodarki turystycznej i rekreacji. Stan obecny i prognozy*, red. S. Bosiacki, Poznań: AWF.
- Maller C., Townsend M., Pryor A., Brown P., St Leger L., 2006, Healthy nature healthy people: ‘contact with nature’ as an upstream health promotion intervention for populations, *Health Promotion International*, 21(1), 45-54.
- Mika M., 2008, Formy turystyki poznawczej, w: *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa: WN PWN.
- Rochscheidt A.M. von, 2008, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*, Gniezno: GWSH-M.
- Miedzińska I., 2008, Turystyka przyrodnicza – podstawy teoretyczne i determinanty rozwoju, *Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki i Rekreacji PWSZ*, Sulechów: PWSZ.
- Mierzejewska L., 2015, Zrównoważony rozwój miasta – wybrane sposoby pojmowania, koncepcje i modele, *Problemy Rozwoju Miast. Kwartalnik Naukowy Instytutu Rozwoju Miast*, r. XII, II, 5-11.
- Nowa Karta Ateńska, 2003, *Wizja miast XXI wieku*, Lizbona: Europejska Rada Urbanistów.
- Panasiuk A., 2015, Struktura oferty turystycznej na obszarach przyrodniczo cennych, *Ekonomia i Środowisko*, 3(54), 182-191.
- Pluta K., 2010, Zielone przestrzenie publiczne w europejskim miejskim środowisku zamieszkania, *Czasopismo Techniczne Architektura 3-A*, 6, 129-135.
- Sobczyńska K., 2014, Zieleń jako element współczesnego miasta i jej rola w przestrzeniach publicznych Poznania, <http://repozytorium.put.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=325145&from=pubstats> [dostęp: 29.09.2017].
- Sutkowska E., 2006, Współczesny kształt i znaczenie zieleni miejskiej jako zielonej przestrzeni publicznej w strukturze miasta – przestrzeń dla kreacji, *Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN*, 184-192.
- Szponar A., 2003, *Fizjografia urbanistyczna*, Warszawa: WN PWN.
- Szulczewska B., Kaliszuk E., 2005, Koncepcja systemu przyrodniczego miasta: geneza, ewolucja i znaczenie praktyczne, *Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN*, 7-24.
- Świercz A., 2011, Zieleń miejska w systemie przyrodniczym Kielc – kształtowanie, wskaźniki, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, XXIX, 173-184.

- Torowska J., 2012, *Planty krakowskie i ich przestrzeń kulturowa*, Kraków: Wyd. Ośrodka Kultury im. C.K. Norwida.
- tpwd.texas.gov/landwater/land/programs/tourism/what_is/ [dostęp: 20.09.2017].
- Urbański P., Krzyżaniak M., Rydzewska A., 2009, Zieleń Poznania i innych miast w Polsce, *Nauka Przyroda Technologie*, 3(1), 1-10.
- Urbański P., Szpakowska B., Raszeja E., 2008, Walory rekreacyjne zieleni Poznania, *Nauka Przyroda Technologie*, 2(4), 1-9.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2017, poz. 1073 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. 2018, poz. 142.
- Valentine P.S., 1992, *Nature-based tourism*, https://researchonline.jcu.edu.au/1632/1/Nature-based_tourism.pdf [dostęp: 20.09.2017].
- Wodzińska D., 2015, Rozwój systemu zieleni miejskiej w Głogowie, *Inżynieria Ekologiczna*, 43, 15-22.
- Węclawowicz-Bilska E., 2008, Tereny zieleni o funkcji wypoczynku i lecznictwa uzdrowiskowego w obszarach metropolitarnych, *Czasopismo Techniczne S-A*, 37-60.
- www.ecotourism.org/what-is-ecotourism [dostęp: 17.09.2017].
- www.gdrc.org/uem/eco-tour/quebec-declaration.pdf [dostęp: 20.09.2017].
- www.landscapeinstitute.org/PDF/Contribute/GreenInfrastructurepositionstatement-13May09.pdf [dostęp: 22.09.2017].
- www.tourism.vic.gov.au/strategies-and-plans/strategies-and-plans/victoria%27s-nature%11based-tourism-strategy-2008%112012 [dostęp: 10.09.2017].
- www.wildlifetourism.org.au/wp-content/uploads/Plants-Tourism-M-Ballantyne.pdf [dostęp: 11.09.2017].
- Zamelska M., Machnik A., Kaczor B., 2017, Aktywność turystyczno-rekreacyjna mieszkańców Metropolii Poznań jako wyznacznik jakości życia, *Handel Wewnętrzny*, 4(2), 327-342.
- Zaręba D., 2008, *Ekoturystyka. Wyzwania i nadzieje*, Warszawa: WN PWN.
- Żegleń P., 2010, Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych województwa podkarpackiego, w: *Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych*, red. M. Jalinik, Białystok: Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej.

Nature-based Tourism in the City

Abstract. The aim of the article is to present the possibilities of using urban green spaces for the purposes of nature-based tourism. Given the diversity of this specific form of tourism and urban green infrastructure, it is possible to prepare and provide a wide range of services in this area. The article is also an attempt to systematize the theoretical basis of nature-based tourism, the concept of sustainable cities and the role of green infrastructure in the public urban space and for the local community and tourists. The author provides a description of the most interesting objects and areas for people interested in nature-based tourism, arguing that the city, particularly metropolitan areas, can be attractive from the point of view of nature-based tourism.

Keywords: nature-based tourism, city, sustainable tourism, urban green spaces, sustainable city